

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»**

**Навчально-науковий інститут менеджменту та психології
Кафедра педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти**

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою ННІМП ДЗВО
«Університет менеджменту освіти»
12 вересня 2024 року, протокол № 7
Голова вченої ради ННІМП ДЗВО
«Університет менеджменту освіти»

В. В. Супрун

**«АНДРАГОГІКА І ГЕРОГОГІКА
В КОНТЕКСТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»**

**РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни**

(ОК.7 – дисципліна циклу обов'язкових освітніх компонентів)

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність: 011 Освітні, педагогічні науки

Освітня кваліфікація: магістр освітніх, педагогічних наук

Робоча програма навчальної дисципліни «Андрагогіка і герогогіка в контексті неперервної освіти» складена відповідно до навчального плану освітньо-професійної програми «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Автор-укладач робочої програми навчальної дисципліни:

Кравченко Г.Ю., доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри
педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
(протокол № 2 від 4 вересня 2024 р.)

Затверджено вченою радою
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
(протокол № 7 від 12 вересня 2024 р.)

©Кравченко Г.Ю., 2024 р.

© ДЗВО «УМО», 2024 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

<i>Найменування Показників</i>	<i>Галузь знань, напрями підготовки, рівень вищої освіти</i>	<i>Характеристика навчальної дисципліни</i>	
		<i>заочна форма навчання</i>	
Кількість кредитів, відповідних ECTS – 4	Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка Спеціальність: 011 Освітні, педагогічні науки Освітньо-професійна програма «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка»	Навчальна дисципліна циклу обов'язкових освітніх компонентів	
		Рік підготовки	
Загальна кількість годин – 120	Рівень освіти: другий (магістерський)	1	
		Семестр	
		1	
		Лекції	
		6	
		Практичні заняття	
		4	
		Самостійна робота	
110			
Вид контролю – екзамен			

***Примітка:** співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: 10% 90%.*

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни «Андрагогіка і герогогіка в контексті неперервної освіти» є формування уявлень студентів щодо теорії та методики освіти дорослих у контексті безперервного становлення особистості; розуміння особливостей та організації освіти дорослих; вироблення практичних навичок та вмінь з технології організації навчання різних категорій дорослих.

Завдання вивчення дисципліни:

- ознайомити з основами андрагогічної діяльності та вимогами до професії андрагог;
- усвідомити значення андрагогічного потенціалу формальної, неформальної й інформальної освіти;
- розвивати уміння планувати, організовувати, здійснювати освітній процес в умовах формальної і неформальної освіти дорослих із використанням сучасних методів і технологій організації андрагогічно та герогогічно орієнтованої освітньої взаємодії;
- визначати особливості засвоєння знань та специфіку освіти дорослої людини, розкривати процес становлення андрагогіки та герогогіки як самостійних наукових напрямів;
- конкретизувати основні андрагогічні принципи навчання в системі неперервної освіти, сутнісні характеристики змісту підготовки андрагогічних кадрів;
- розкрити значення герогогічних програм для інтелектуального і професійного розвитку старших дорослих, оптимізації процесів їх суспільної інтеграції на цільову групу, мету, форми і методи навчальної діяльності.
- **Предметом вивчення навчальної дисципліни** є закономірності, принципи організації навчання, освіти дорослих людей, що передбачає визначення цілей, завдань змісту,

методів, форм, засобів залучення дорослого до оволодіння соціальним досвідом людства, його культурними цінностями.

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час лекційних занять та виконання практичних завдань. Найбільш складні питання винесено на розгляд і обговорення під час семінарських занять.

У процесі викладання навчальної дисципліни основна увага приділяється оволодінню студентами професійними компетентностями:

Інтегральна компетентність - здатність розв'язувати проблеми, задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері освітніх, педагогічних наук.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 2. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 7. Здатність до міжособистісної взаємодії.

Спеціальні (фахові, предметні) (СК):

СК 1. Здатність проектувати і досліджувати освітні системи.

СК 2. Здатність застосовувати та розробляти нові підходи до розв'язання завдань дослідницького та/або інноваційного спрямування у сфері освіти й педагогіки.

СК 3. Здатність враховувати різноманітність, індивідуальні особливості студентів у плануванні та реалізації освітнього процесу в закладі освіти.

СК 4. Здатність здійснювати експертизу та надавати консультації з питань освітньої політики та інновацій в освіті.

СК 5. Здатність розробляти і реалізовувати нові освітні інструменти, проекти та інтегрувати їх в освітнє середовище закладу освіти.

СК 7. Критичне осмислення проблем у сфері освіти, педагогіки й на межі галузей знань.

СК 8. Здатність інтегрувати знання у сфері освіти/педагогіки та розв'язувати складні задачі у мультидисциплінарних та міждисциплінарних контекстах.

СК 10. Здатність до андрагогічного супроводу освітнього процесу дорослих, спрямованого на сприяння особистісному та професійному розвитку різних категорій дорослих.

СК 11. Здатність до використання андрагогічно орієнтованих форм, методів, засобів та технологій навчання.

СК 12. Здатність до формування культури навчання впродовж життя.

Здобувачі вищої освіти повинні отримати наступні очікувані програмні *результати навчання*:

РН 8. Розробляти і викладати освітні курси в закладах вищої освіти, використовуючи методики, інструменти і технології, необхідні для досягнення поставлених цілей.

РН 11. Здійснювати консультативну діяльність у сфері освітніх, педагогічних наук.

РН 12. Знати особливості особистісного та професійного розвитку різних категорій дорослих.

РН 13. Вміти використовувати андрагогічно орієнтовані форми, методи, засоби та технології навчання.

РН 14. Формувати культуру навчання впродовж життя.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Тема 1. Андрагогіка у системі сучасного людинознавства. Понятійний апарат андрагогіки

Поняття про андрагогіку як науку.

Навчання протягом життя є необхідною передумовою та чинником ефективної діяльності людини в усіх сферах суспільного та особистого життя.

Андрагогіка – це наука, яка вивчає сутність, специфіку, закономірності, принципи, методи, технології, форми організації педагогічного процесу (андрагогічного процесу) як чинника і засобу розвитку дорослої людини.

У європейських країнах та Америці андрагогіку розглядають як науковий підхід до процесу навчання дорослих. У цьому значенні андрагогіка – наука розуміння (теорія) і підтримки (практика) освіти дорослих протягом усього життя

Об'єктом андрагогіки є доросла людина у контексті її життєвого шляху.

Предмет андрагогіки – цілісний педагогічний процес (андрагогічний процес) як чинник розвитку дорослої людини у контексті неперервної освіти; принципи, методи, форми і засоби навчання дорослої людини, де навчання є засобом розвитку здатності особистості до самореалізації і саморозвитку.

Завдання, функції та структура андрагогіки. Етапи розвитку андрагогіки як самостійної науки. Сутнісно-змістова незалежність андрагогіки.

Основні поняття андрагогіки: *андрагог, дорослість, дорослий учень, освіта дорослих, самореалізація/самоактуалізація, саморозвиток, андрагогічна модель навчання.* Їх характеристика.

Форми освіти дорослих, які визнані ЮНЕСКО: – *формальна освіта* здійснюється в навчальних закладах та установах освіти, спрямована на одержання або зміну освітнього рівня та/або кваліфікації згідно з визначеними освітньо-професійними програмами і термінами навчання, заходами державної атестації, що підтверджується наданням відповідних документів; *неформальна освіта* – здійснюється в освітніх установах або громадських організаціях (клубах, гуртках), під час індивідуальних занять із репетитором, тренером й зазвичай не підтверджується наданням документа; *інформальна освіта* – неофіційна, самоорганізована (самоосвіта), індивідуальна пізнавальна діяльність (життєвий, соціальний досвід).

Коучинг. Освітня геронтологія. Ментор. Медератор. Фасилітатор.

Тема 2 Герогогіка: предметно-наукове поле та напрями інституціалізації

Герогогіка – галузь соціальної педагогіки, що розглядає особливості соціалізації та соціально-педагогічні проблеми людей похилого віку.

Герогогіка – науковий напрям і освітня практика в контексті демографічного старіння населення та переосмислення підходів до постпенсійної життєвої фази людини.

Значення герогогічних програм для інтелектуального і професійного розвитку старших дорослих, оптимізації процесів їх суспільної інтеграції на цільову групу, мету, форми і методи навчальної діяльності.

Особливості залучення осіб третього віку в академічне середовище закладу вищої освіти, створення освітніх програм (загальнокультурного і професійного спрямування) для цієї вікової і соціальної групи. Урахування світового освітнього досвіду відповідно інституціональної моделі освіти людей похилого віку в Україні. Проект Положення про

Інститут освіти людей третього віку. Орієнтовна Освітня програма для старших вікових груп.

Тема 3. Андрагогіка з основами геронтопедагогіки. Сутність, завдання та принципи організації освіти людей третього віку.

Концептуальні засади розвитку освіти дорослих. Роль освіти дорослих у сучасному соціумі. Найбільш значущі концептуальні засади розвитку освіти дорослих: філософсько-педагогічна ідея неперервності освіти; законодавче забезпечення освіти дорослих; професіоналізація освіти дорослих. Важливі завдання освіти дорослих, головними з яких є: а) соціалізація особистості, яка триває впродовж усього життя; б) соціальна адаптація дорослих до нових реалій життя; в) вирівнювання соціальних шансів та зменшення суспільної нерівності.

Концептуальні засади «освіти старших дорослих». Юридичні, економічні та управлінські засади функціонування Інституту освіти людей третього віку як структурного підрозділу закладу вищої освіти. Міжнародний досвід організації освіти людей третього віку (основні моделі навчання літніх людей – французька, англо-саксонська, північно-американська, південно-американська, китайська). Міжнародне об'єд

Сутність понять «третій вік», «університет для людей третього віку», «геронтологіка», «андрагогіка». Проблема інтеграції людей похилого віку в комунікативний і культурний простір. Людина похилого віку як суб'єкт освітньої діяльності. Принципи організації освіти людей третього віку. Основні завдання та мета навчання людей третього віку. Створення установ освіти для людей третього віку. Зміст роботи в Інституті освіти людей третього віку

Тема 4. Законодавче і нормативно-правове забезпечення освіти дорослих

Законодавство з освіти дорослих – це сукупність законів, виданих вищим органом державної влади, а також підзаконних нормативних актів, що визначають порядок і умови реалізації прав дорослих членів суспільства на освіту впродовж життя.

Предметом правового врегулювання освіти дорослих є дві основні сфери: 1) діяльність освітньої установи; 2) відношення між дорослою людиною, яка навчається, і установою, де вона працює (право на додаткову відпустку, сприятливий для навчання режим праці, визнання результатів навчання тощо).

Перші офіційно зафіксовані документи, які унормовують доступність дорослих до освіти: створення першої школи для дорослих (Ноттінгем, Велика Британія, 1798 р.); виокремлення у державному бюджеті спеціальної статті на дотації «народних селянських шкіл», що були прототипом народних вищих шкіл у Данії (Данія, 1852 р.); прийняття Закону про суспільну освіту, спрямованого на підтримку створення вечірніх і недільних класів для дорослих, які не здобули освіти або прагнуть підвищити рівень своїх знань (Іспанія, 1857 р.); визнання освіти дорослих та обов'язків держави щодо її підтримки (Конституція Веймарської Республіки, 1919 р.).

З метою розвитку освітньої діяльності та навчання дорослих Асамблея Республіки Косово 2001 р. ухвалила Закон «Про освіту і навчання дорослих». Метою Закону є сприяння навчанню впродовж життя для всіх людей. Закон має такі розділи: – спеціальне забезпечення; – освітні програми, умови; – заклади оцінювання, управління; – фінансування; – адміністративні санкції.

Закон про партнерство у галузі професійної освіти (Job Training Partnership Act) сприяв подальшій децентралізації федеральних програм професійного навчання на рівні штатів та місцевих громад, зокрема у забезпеченні навчанням юних дорослих американців, представників меншин, колишніх військових.

У Концепції розвитку освіти дорослих в Україні (2011) наголошується на необхідності визнання освіти дорослих на державному рівні як невід'ємної складової національної

системи освіти й розроблення нових підходів її правового регулювання, насамперед на необхідності підготовки проекту Закону України «Про освіту дорослих». В Україні освіта дорослих здійснюється в законодавчих межах, визначених Основним законом, рамковим Законом України «Про освіту» та іншими законами, які певною мірою стосуються освіти («Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність») та нормативно-правовими актами, що регламентують освіту працездатного зайнятого і незайнятого населення. Віднедавна Україна зробила вагомий внесок у законодавче забезпечення освіти дорослих. У Законі «Про освіту» (від 05.09.2017 р.) включено ст. 18 «Освіта дорослих», прийнято рішення про необхідність підготовки окремого Закону України «Про освіту дорослих».

Тема 5. Професіоналізація освіти дорослих

Андрагог – спеціаліст, який безпосередньо навчає дорослих в освітніх закладах для дорослих (наприклад, інститути підвищення кваліфікації, курси тощо; спеціаліст у сфері управління, консультування, соціальної, реабілітаційної, корекційної роботи в середовищі дорослих людей; це провідний спеціаліст, який працює з дорослими.

Педагог-андрагог – це фахівець, який професійно здійснює організацію навчання дорослих; консультує, є співавтором індивідуальної програми навчання, проте у своїй професійній діяльності поєднує й інші функції, виконуючи водночас різні соціальні ролі.

У міжнародних програмних документах з освіти дорослих можна знайти узагальнене визначення цієї категорії працівників – педагогічний персонал/кадри для роботи з дорослими – це фахівці з організації процесу навчання, цілеспрямованого поетапного керівництва і супроводу учнів/слухачів у процесі набуття знань, умінь, навичок; створення простору для самостійної діяльності, допомоги у визначенні їх освітніх потреб; помічники, «поводирі» учня у процесі його навчання, використовуючи для цього усі когнітивні та ціннісні стосунки у навчальному спілкуванні.

Завданням світової педагогічної спільноти є підготовка компетентних фахівців у сфері освіти дорослих (adulteducators). Дослідники вказують на розмаїтість професійних ролей, які вони виконують у суспільстві: – викладачі педагогічних і андрагогічних дисциплін; – викладачі вузькоспеціалізованого профілю (наприклад, з етики, психології, економіки), який, окрім спеціальних предметних знань, володіє андрагогічними знаннями й технологіями; – спеціалісти-дослідники в галузі освіти дорослих; – консультанти, методисти, експерти, організатори, тьютори, інспектори; – соціальні працівники, працівники апарату управління тощо (в установах, організаціях, на підприємствах виробничої і соціальної сфери).

Тема 6. Сутність і значення неперервної освіти

Загальні положення концепції неперервної освіти.

Для позначення поняття неперервної освіти застосовується низка термінів: «освіта дорослих» (adult education); «продовжена освіта» (continuing education); «подальша освіта» (further education); «відновлювана освіта» (recurrent education) як освіта протягом усього життя завдяки чергуванню навчання з іншими видами діяльності, здебільшого з роботою; «перманентна освіта» (permanent education); «освіта протягом життя» (lifelong education); «навчання протягом життя» (lifelong learning) LLL.

Неперервну освіту доцільно розглядати як філософську концепцію, згідно з якою освіта є: процесом, який охоплює всі етапи життя людини; передбачає застосування особистістю соціокультурного досвіду попередніх поколінь; ґрунтується на принципах організації освіти на загальнодержавному і регіональному рівнях, реалізації державної освітньої політики; має в основі спосіб науково-педагогічного світогляду.

Програма навчання впродовж життя (Lifelong Learning Programme),

Основними компонентами неперервної освіти визначають:

- 1) навчання грамотності в широкому сенсі (зокрема комп'ютерній, функціональній, соціальній);
- 2) професійне навчання, що охоплює професійну підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації;
- 3) загальнокультурну додаткову освіту, не пов'язану із трудовою діяльністю.

Освіта дорослих у структурі освіти впродовж життя

Сучасне розуміння неперервної освіти. За визначенням ЮНЕСКО освіта дорослих означає весь комплекс організованих процесів освіти, формальних або інших, що продовжують або поповнюють освіту, яку отримують у школах, закладах вищої освіти, а також практичне навчання.

Стандарт формалізації освіти (та відповідного навчання).

Тенденція щодо зближення та взаємного доповнення формальної, неформальної та інформальної освіти з огляду на інноваційну гнучкість та їх відкритість й можливість трансформації у формалізований освітній простір технологічних здобутків, апробованих у межах неформальних та інформальних освітніх систем.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСОБЛИВОСТІ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Тема 7. Методи і форми організації навчання дорослих. Зміст та особливості освітньої програми

Головне завдання змісту освіти осіб третього віку - сприяння суспільній інтеграції, пристосування до соціальних, технологічних, економічних та культурних змін, забезпечення автономної життєдіяльності у постпенсійній фазі життя.

Організаційні форми навчання, через які реалізується зміст освіти (курси, тренінги і практичні заняття, спрямовані на інтелектуальну, психічну, соціальну та фізичну активність людини та які поєднують навчання, фізичну активність і дозвілля). Така організація освітнього процесу дозволяє людям третього віку відчувати себе частиною академічної спільноти.

Особливості освітньої програми Інститутів освіти людей третього віку: опора на здобуті знання і компетентності слухачів, використання їхнього попереднього (життєвого і професійного) досвіду, широкий спектр курсів суспільного, гуманітарного й мистецького циклів, поєднання навчання, здоров'язбережувальних тренінгових технологій та дозвілля (туризму), академічна свобода учасників освітнього процесу (можливість вибору курсів, форм і методів навчання, залучення слухачів до планування і розроблення освітньої програми та ін.).

Емпірична модель процесу навчання (Experiential Learning Model). Комбіноване навчання у системі освіти дорослих

Порівняння педагогічної та андрагогічної моделей. Мета навчання в андрагогічній моделі зорієнтована на переосмислення сформованої системи знань, умінь, навичок, досвіду; розвиток критичного, творчого мислення. Цілі навчання дорослих є конкретними, чіткими, пов'язаними з соціально-психологічними, професійними, побутовими, особистісними проблемами, умовами, уявленнями про подальше застосування отриманих знань, умінь, навичок та якостей. Андрагогічний підхід до навчання передбачає врахування психофізіологічних особливостей, професійних знань, життєвого досвіду та соціальних характеристик учня і містить обов'язкові складові.

Цикл Колба. Чотири основні етапи моделі Колба: 1. Безпосередній, конкретний досвід людини (concrete experience). 2. Спостереження і рефлексія або мислительні спостереження (observation and reflection). 3. Формування абстрактних теоретичних концепцій і

моделей або концептуалізація (forming abstract concepts). 4. Активне експериментування (testing in new situations).

Процес навчання за Д. Колбом.

Три основні його компоненти комбінованого навчання: 1) традиційні аудиторні заняття на основі безпосереднього контакту суб'єктів навчального процесу; 2) самостійна навчальна діяльність тих, хто навчається (пошукові завдання в мережі Інтернет, веб-квести тощо) без допомоги викладача; 3) електронне навчання (виконання завдань у мережі, участь у вебінарах, онлайн конференціях, вікі тощо).

Ефективність та переваги комбінованого навчання.

Тема 8. Тренінгові технології в освіті дорослих. Групова взаємодія в організації навчання дорослих

Тренінг – це метод групової навчальної діяльності, коли в лабораторних умовах засобами спеціальних вправ, спрямованих на відтворення, виконання й аналіз ситуацій, в учасників не тільки формуються уміння й навички, але й створюються умови для розвитку. Тренінгові технології розглядають як спеціально організовані й розгорнуті у часі процедури навчання, під час яких реалізується уся система взаємозв'язків між цілями, задачами, змістом, ігровими та неігровими інтерактивними методами навчання, а також система зворотного зв'язку і корекції. структура тренінгових програм. Види тренінгів. Тренінг як педагогічна технологія. Тренінгова діяльність.

Група (з нім. *gruppe*, італ. *gruppo*, *группа* – «вузол», *группа* – зв'язувати) – сукупність людей, об'єднаних спільністю інтересів, діяльності. Групова взаємодія – це атрибутивна ознака групової діяльності, її процесуальна сторона, що є системою безпосередніх, взаємообумовлених дій учасників певної реальної соціальної групи, спрямованих на реалізацію поставлених цілей. Особливість групової взаємодії. Етапи організації групової навчальної взаємодії. Загальна структура технології групової навчальної діяльності. Модерація групової роботи.

Тема 9. Системи навчання різних категорій дорослих

Особливості систематизації різних категорій дорослого населення як цільової аудиторії освіти

Поняття цільової аудиторії. Групи населення відповідно до виду зайнятості згідно зі ст. 4 Закону України «Про зайнятість населення».

Вікова періодизація. Особливості практичної підготовки та формування практичних компетентностей в установах освіти для людей третього віку Надання людям похилого віку можливостей творчого самовираження – шлях до гармонійного розвитку суспільства Практична підготовка (за вибором). Робота з персональним комп'ютером. Соціальні мережі. Блог. Фотографія. Музичне мистецтво. Образотворче мистецтво. Флористика. Вишивання. Йога. Садівництво. Кулінарне мистецтво.

Освіта і просвіта батьків, членів родин як проблема андрагогіки

Просвіта – це форма організації громадянського суспільства.

Педагогічна просвіта батьків - процес інформування їх про особливості розвитку особистості дитини та способи взаємодії з нею, побудований у контексті життєдіяльності суб'єктів взаємодії відповідно до цінностей культури.

Педагогічна просвіта батьків і членів родин – цілеспрямований процес і результат набуття людиною систематизованих знань, навичок, умінь; розвиток пізнавальних та

емоційно-вольових процесів і почуття; формування світогляду і цілеспрямований процес виховання в інтересах людини, суспільства і держави.

Закордонний досвід.

Освіта дорослих засуджених у пенітенціарних установах

Кримінально-виконавчий кодекс України. Зміст Ст.1 визначає, що метою кримінально-виконавчого законодавства України є, з-поміж іншого, створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень і засудженими, й іншими особами; Ст. 6 встановлює порядок відбування покарань (режим), апробація, суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання є основними засобами виправлення і ресоціалізації засуджених.

Принципи індивідуалізації і диференціації роботи з різними категоріями засуджених до позбавлення волі у системі освіти дорослих.

Мета і завдання, зміст, методи, методики і форми організації навчання, що забезпечує цілісність і наступність підготовки засуджених до звільнення.

Програми корекції поведінки правопорушників.

Тема 10. Бар'єри та стратегія підвищення освітнього рівня дорослих з особливими потребами

Закон України «Про освіту» та інші нормативно-правові документи на законодавчому рівні для осіб із особливими потребами, які гарантується право на здобуття освіти, зокрема у зрілому віці.

Групові, індивідуальні та індивідуально-групові форми підготовки фахівців з вищою освітою з числа осіб з особливими потребами. Вплив інтеграційних процесів навчання дорослих з особливими потребами.

Організаційні та змістові причини відсутності в осіб з особливими потребами бажання і планів щодо продовження своєї освіти та освітньо-професійного зростання.

Механізми надання послуг із психологічного супроводу дорослих осіб з особливими потребами в освіті.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тем		Кількість годин			
		заочна форма			
		Усього	у тому числі		
			л	прак.	с/р
Змістовий модуль 1. Сучасні тенденції освіти дорослих					
Тема 1.	Андрагогіка у системі сучасного людинознавства	10	-	-	10
Тема 2.	Герогіка: предметно-наукове поле та напрями інституціалізації	12	-	-	12
Тема 3.	Андрагогіка з основами геронтопедагогіки. Сутність, завдання та принципи організації освіти людей	14	2	-	12

	третього віку.				
Тема 4.	Законодавче і нормативно-правове забезпечення освіти дорослих	12	-	2	10
Тема 5.	Професіоналізація освіти дорослих	12	2	-	10
Тема 6.	Сутність і значення неперервної освіти	12	-	-	12
Змістовий модуль 2. Особливості та організація освіти дорослих					
Тема 7.	Методи і форми організації навчання дорослих. Зміст та особливості освітньої програми	12	2	-	10
Тема 8.	Тренінгові технології в освіті дорослих. Групова взаємодія в організації навчання дорослих	12	-	-	12
Тема 9.	Системи навчання різних категорій дорослих	12	-	2	10
Тема 10.	Бар'єри та стратегія підвищення освітнього рівня дорослих з особливими потребами	12	-	-	12
Разом		120	6	4	110

5. ТЕМИ ТА ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

№	Теми лекційних занять	Зміст лекційних занять	Год.
1.	Андрагогіка з основами геронтопедагогіки. Сутність, завдання та принципи організації освіти людей третього віку.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття про андрагогіку як науку. 2. Завдання, функції та структура андрагогіки. 3. Етапи розвитку андрагогіки як самостійної науки. 4. Сутнісно-змістова незалежність андрагогіки. 5. Форми освіти дорослих. 6. Герогогіка – галузь соціальної педагогіки. 7. Освітня геронтологія. 8. Сутність понять «третій вік», «університет для людей третього віку», «герогогіка», «андрагогіка». 9. Академічне середовище закладу вищої освіти, створення освітніх програм. 10. Значення герогогічних програм. 	2
2.	Професіоналізація освіти дорослих	<ol style="list-style-type: none"> 1. Професіоналізація педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих. 2. Методичний концепт професіоналізації педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих. 3. Діагностичний інструментарій для виявлення рівнів сформованості компетентностей цільової групи, якості освітньо-професійних та інших програм, спрямованих на сприяння професійному розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників. 4. Професіоналізація центрів навчання і освіти дорослих у Європі. 	2

3.	Методи і форми організації навчання дорослих. Зміст та особливості освітньої програми	1. Методи навчання дорослих (25 хв): <ul style="list-style-type: none"> • Класифікація методів навчання дорослих • Особливості активних та інтерактивних методів • Критерії вибору методів навчання • Практичні приклади застосування різних методів 2. Форми організації навчання (20 хв): <ul style="list-style-type: none"> • Індивідуальна робота • Групова робота • Колективні форми навчання • Дистанційне навчання • Змішане навчання 3. Освітня програма для дорослих (25 хв): <ul style="list-style-type: none"> • Структура освітньої програми • Основні компоненти програми • Особливості змістового наповнення • Практична спрямованість навчання • Система оцінювання результатів 	2
----	---	--	---

6. ТЕМИ ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Зміст семінарських занять	Год.
1	Законодавче і нормативно-правове забезпечення освіти дорослих	
	<p style="text-align: center;"><u>Питання для обговорення</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Охарактеризуйте предмет андрагогіки. 2. Що таке герогогіка? 3. Назвіть специфічні характеристики, притаманні дорослій людині. 4. Як освіта допомагає дорослій людині усвідомлювати проблеми дорослого життя? 5. Як Ви розумієте поняття «професіоналізація освіти дорослих»? 6. Законодавчі акти, що закріплюють право на освіту та регулюють суспільні відносини в галузі освіти: Конституція України, Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту». 7. Розкрийте основні завдання нормативно-правового забезпечення освіти дорослих. 8. Проаналізуйте концептуальні засади розвитку освіти дорослих. 	2
2	Системи навчання різних категорій дорослих	
	<p style="text-align: center;"><u>Питання для обговорення</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Категоризація дорослих учнів та їх освітні потреби: <ul style="list-style-type: none"> • Які основні категорії дорослих учнів можна виділити? • Як визначаються специфічні освітні потреби різних категорій? • Які фактори впливають на мотивацію до навчання у різних категорій дорослих? 2. <u>Особливості організації навчання для працюючих дорослих:</u> 	2

	<ul style="list-style-type: none"> • Які методи найефективніші при роботі з працюючими дорослими? • Як організувати навчальний процес з урахуванням зайнятості слухачів? • Які форми дистанційного навчання найбільш доцільні для цієї категорії? 3. <u>Специфіка навчання безробітних:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Які психологічні особливості потрібно враховувати при роботі з безробітними? • Які навички найбільш актуальні для цієї категорії? • Як побудувати ефективну програму професійної перепідготовки? 4. <u>Організація навчання людей третього віку:</u> <ul style="list-style-type: none"> • В чому полягають особливості когнітивних процесів у людей похилого віку? • Які методи та форми навчання найбільш прийнятні? • Як створити комфортне освітнє середовище для цієї категорії? 5. <u>Навчання осіб з особливими потребами:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Які адаптивні технології можна використовувати в навчанні? • Як забезпечити інклюзивність освітнього процесу? • Які методика найефективніші при роботі з різними видами особливих потреб? 6. <u>Системи корпоративного навчання:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Які особливості має корпоративне навчання? • Як оцінити ефективність корпоративних освітніх програм? • Які інноваційні підходи використовуються в корпоративному навчанні? 7. <u>Неформальна освіта дорослих:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Які форми неформальної освіти найбільш популярні? • Як забезпечити якість неформальної освіти? • Які переваги та обмеження має неформальна освіта? 8. <u>Оцінка ефективності навчання різних категорій:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Які критерії оцінки ефективності навчання для різних категорій? • Як проводити моніторинг навчальних досягнень? • Які інструменти оцінювання найбільш доречні для кожної категорії? 9. <u>Індивідуалізація навчання:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Як забезпечити індивідуальний підхід у груповому навчанні? • Які методи діагностики індивідуальних особливостей найефективніші? • Як розробити індивідуальну освітню траєкторію? 10. <u>Інноваційні технології в навчанні різних категорій дорослих:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Які сучасні технології найбільш ефективні для кожної категорії? • Як поєднувати традиційні та інноваційні методи навчання? • Які перспективи розвитку систем навчання дорослих? 	
--	---	--

7. САМОСТІЙНА РОБОТА

№	Назва теми	Год.
1	Андрагогіка у системі сучасного людинознавства	10
2	Герогогіка: предметно-наукове поле та напрями інституціалізації	12
3	Андрагогіка з основами геронтопедагогіки. Сутність, завдання та принципи організації освіти людей третього віку.	12
4	Законодавче і нормативно-правове забезпечення освіти дорослих.	10
5	Професіоналізація освіти дорослих.	10
6	Сутність і значення неперервної освіти.	12
7	Методи і форми організації навчання дорослих. Зміст та особливості освітньої програми.	10
8	Тренінгові технології в освіті дорослих. Групова взаємодія в організації навчання дорослих.	12
9	Системи навчання різних категорій дорослих.	10
10	Бар'єри та стратегія підвищення освітнього рівня дорослих з особливими потребами.	12

8. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Теми індивідуального науково-дослідного завдання для поточного контролю (за вибором)

1. Випишіть із різних джерел визначення понять андрагогіки.
2. Порівняйте різні підходи до визначення понять андрагогіки.
3. Розкрийте сутність викладання у навчанні дорослих, виділіть його компоненти.
4. Розкрийте сутність учіння дорослого, його етапи.
5. Охарактеризуйте сутність закономірностей процесу навчання дорослих.
6. Визначить основні принципи навчання дорослого.
7. Зробіть порівняльний аналіз традиційних методів навчання у роботі з дорослими.
8. Заповніть таблицю «Характеристика традиційних методів навчання дорослих».
9. Охарактеризуйте різні технології навчання дорослих.
10. Зробіть порівняльний аналіз технологій навчання дорослих.
11. Обґрунтуйте переваги діагностичного підходу до навчання дорослих.
12. Охарактеризуйте диференціації у навчанні дорослих.
13. Розкрийте сучасні підходи до організації навчання дорослих.
14. Визначить основні концепції навчання дорослих, їх характеристику.
15. Дайте характеристику сучасним навчальним технологіям у роботі з дорослими.
16. Охарактеризуйте інтенсифікацію навчання дорослих через використання сучасних навчальних технологій.
17. Провести порівняльний аналіз принципів педагогіки та андрагогіки.
18. Дослідити особливості мотивації до навчання у різних вікових групах дорослих.
19. Проаналізувати сучасні тенденції розвитку освіти дорослих в Україні та світі.

20. Вивчити досвід роботи "Університетів третього віку" у вашому регіоні.
21. Дослідити потреби людей похилого віку в освітніх послугах.
22. Проаналізувати успішні практики неперервної освіти в розвинених країнах.
23. Розробити освітню програму для конкретної цільової групи дорослих
24. Створити методичні рекомендації щодо організації навчання людей похилого віку
25. Спроекувати індивідуальну освітню траєкторію для дорослого учня.
26. Підготувати комплекс інтерактивних вправ для навчання дорослих.
27. Розробити систему оцінювання результатів навчання дорослих.
28. Підготувати презентацію про інноваційні методи навчання дорослих.
29. Розробити програму адаптації дорослих до навчання.
30. Скласти портфолію власного професійного розвитку як андрагога

9. ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Андрагогіка як наука про теорію, процес і технології освіти дорослих.
2. Роль та місце освіти в житті сучасного суспільства.
3. Становлення і шляхи розвитку андрагогіки. Предмет і завдання андрагогіки.
4. Доросла людина як суб'єкт освіти і навчання.
5. Дорослість як етап життєвого циклу людини.
6. Основні психофізичні закономірності розвитку дорослих, їх врахування у діяльності андрагога.
7. Кризи розвитку особистості і кризові ситуації, їх врахування у навчанні дорослих.
8. Освіта у структурі людської діяльності.
9. Освітні орієнтації дорослих людей: загальна характеристика.
10. Орієнтації у сфері освіти педагогів та батьків.
11. Освітні орієнтації людей похилого віку.
12. Психолого-педагогічні основи освіти дорослих.
13. Грамотність як соціальний індикатор і показник ефективності освіти, види грамотності.
14. Неперервна освіта як умова розвитку особистості і суспільства.
15. Принципи цілісної системи неперервної освіти.
16. Професійний розвиток особистості в системі неперервної освіти фахівця.
17. Соціально-педагогічні аспекти змісту освіти дорослих.
18. Основні принципи освіти дорослих.
19. Методи навчання дорослих.
20. Особливості педагогічної діяльності викладача-андрагога.
21. Традиційні освітні системи дорослих, їх характеристика. Види освіти дорослих у системі неперервної освіти.
22. Адаптивні системи освіти дорослих: модульне навчання.
23. Адаптивні системи освіти дорослих: дистанційне навчання.
24. Адаптивні системи освіти дорослих: бізнес-школи.
25. Особливості виховання та самовиховання дорослих.
26. Освіта як фактор соціалізації дорослих.
27. Самоосвіта дорослих як умова соціальної адаптації, професійного самовдосконалення і духовного розвитку особистості.
28. Освітньо-просвітницькі можливості дозвілля.
29. Розкрийте зміст основних понять курсу: "дорослість", "зрілість", "грамотність", "кваліфікація", "компетентність", "освіта дорослих", "самоосвіта".
30. Зміст та функції освіти дорослих.
31. Функціональна грамотність батьків як складова освіти дорослих. Сімейна освіта.
32. Роль та місце освіти в житті людини, яка втратила роботу.
33. Специфіка освіти дорослих людей з обмеженими можливостями.

34. Освіта військовослужбовців, звільнених в запас.
35. Освіта в житті людини, що перебуває у місцях позбавлення волі.
36. Жіноча освіта як проблема неперервної освіти.
37. Становлення і шляхи розвитку герогогіки та її завдання.
38. Народні університети як неформальний вид освіти.
39. Охарактеризуйте види неформальної освіти: освітній туризм, музейна педагогіка.
40. Особливості освіти соціально незахищених верств населення.
41. Концепція неперервної освіти.
42. Формальна, неформальна та інформальна освіта дорослих.
43. Система неперервної професійної освіти.
44. Самоосвіта в системі освіти дорослих.
45. Перспективи розвитку неперервної освіти.
46. Функції та ролі викладача-андрагога.
47. Професійні компетентності андрагога.
48. Комунікативна компетентність у роботі з дорослими.
49. Особливості взаємодії андрагога з різними категоріями дорослих.
50. Професійний розвиток андрагога.
51. Цифровізація освіти дорослих.
52. Міжнародний досвід організації освіти дорослих.
53. Освітні потреби різних категорій дорослих.
54. Перспективи розвитку андрагогіки та герогогіки.
55. Діагностика готовності дорослих до навчання.
56. Створення сприятливого освітнього середовища.
55. Подолання бар'єрів у навчанні дорослих.
56. Мотивація та стимулювання навчальної діяльності.
- 57 Організація практичної підготовки дорослих.
58. Контроль та оцінювання в андрагогіці.
59. Організація групової роботи дорослих.
60. Критерії ефективності освітніх програм.

10. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

В системі вивчення дисципліни використовується комплекс методів навчання: Дисципліна передбачає навчання із застосуванням наступних методів: словесні (пояснення, розповідь, лекція, вступна бесіда, сторітейлінг, навчальна дискусія); наочні (ілюстрування, опорний мультимедіа-конспект, скрайбінг); практичні (вправи, дослідження, проектування). Самостійна робота здобувачів вищої освіти: виконання індивідуальних творчих завдань. Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни та зацікавленості.

Лекції забезпечують здобувачів вищої освіти науково-практичними матеріалами з основ, теорії та практики основ андрагогіки, зокрема, принципів, методів та технологій організації освітнього процесу дорослих, а також особливостей професійної діяльності викладача-андрагога.

На практичних заняттях формуються навички критичного мислення, здатність логічно, аргументовано висловлювати власні погляди з певного питання, активізації пізнавальної діяльності здобувачів за рахунок асоціації їх власного досвіду з предметом навчання сприяють завдання для самостійної роботи, виконання яких надає здобувачам вищої освіти можливість застосовувати теоретичні знання на практиці.

Самостійне навчання реалізується також у підготовці до практичних занять, у виконанні індивідуальних творчих завдань.

Під час підготовки до занять здобувачі вищої освіти розвиватимуть навички самостійного навчання, критичного аналізу наукової літератури та матеріалів інформаційних ресурсів, синтезу та аналітичного мислення.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: мультимедійне обладнання, інтерактивні дошки, ноутбук.

11. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Навчальні досягнення здобувачів оцінюються на основі Положення про екзамен та заліки у Навчально-науковому інституті менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту та психології» (http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/docum/polog3/26Положення%20про%20іспити%20та%20заліки_n2_1.pdf).

Поточний контроль здійснюється упродовж семестру під час проведення лекційних, семінарських занять, виконання самостійної роботи (міжсесійного періоду) та оцінюється сумою набраних балів за всіма темами. Контроль академічної успішності охоплює поточну успішність з урахуванням якості виконання індивідуальних творчих завдань, а також передбачає підсумкові показники якості письмових відповідей здобувачів на питання підсумкового тесту.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи: методи усного контролю: індивідуальне опитування, співбесіда; методи письмового контролю: тестування; підсумкове письмове тестування, есе.

Формою підсумкового контролю є екзамен.

Загальна (остаточна) кількість балів вираховується сумарно: бали поточного контролю – 60 плюс екзаменаційний бал – 40. Максимальна кількість балів – 100.

Критерії та шкала оцінювання

Основними критеріями, що характеризують достатній рівень сформованості знань, умінь та навичок здобувача освіти при оцінюванні результатів поточного та підсумкового контролю з навчальної дисципліни, є:

- повнота і вчасність виконання всіх видів навчальної роботи, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни;
- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах;
- вміння аналізувати явища, що вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку;
- характер відповідей на поставлені питання (чіткість, лаконічність, логічність, послідовність тощо);
- вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних завдань;
- вміння аналізувати достовірність одержаних результатів.

Оцінювання результатів усіх форм контролю передбачено у 100-бальній шкалі.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	А	відмінно	зараховано
82 – 89	В	добре	
74 – 81	С		

64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

СХЕМА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ

Відвідування лекцій – 1 бал за 1 лекційне заняття (1*4=4 бали)

Активність здобувача освіти на практичних заняттях – 7 балів за одне практичне заняття (7*3=21 бал)

Виконання індивідуальних завдань (по 1 завданню на вибір з кожної теми) – 7 балів за 1 індивідуальне завдання (7*5=35 балів)

Екзамен – 40 балів

Поточний контроль												Екзамен	Всього
Тема 1, 4, 9			Тема 2, 6			Тема 3, 5			Тема 7, 8, 10			40	100
Л	П	ІЗ	Л	П	ІЗ	Л	П	ІЗ	Л	П	ІЗ		
1	10	4	1	10	4	1	10	4	1	10	4		

Л – відвідування лекцій

П – активність здобувача освіти на практичному занятті

ІЗ – виконання індивідуального завдання

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90-100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
75-81	C	Добре	

68-74	D	Задовільно	
60-67	E	Задовільно	
35-59	FX	незадовільно	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

УМОВИ ВІДПРАЦЮВАННЯ ПРОПУЩЕНИХ ЗАНЯТЬ

Відпрацювання всіх пропущених занять є умовою допуску до іспиту. Заняття мають бути відпрацьовані заздалегідь, у день іспиту відпрацьовувати пропущені заняття не можна.

Способи відпрацювання занять (один варіант на Ваш вибір):

1. Розробити презентацію на 15-20 слайдів з теми пропущеного заняття; додати до презентації окремим файлом супровідний текст до слайдів зі списком літератури.

2. На основі опрацьованого матеріалу теми пропущеного заняття сформулювати 20 тестових питань різних видів (тести на встановлення відповідності (4 шт.), на виключення зайвого (4 шт.), на визначення понять (4 шт.), на встановлення аналогії (4 шт.), а також питання з відкритою відповіддю (4 шт.)).

3. Виконати додаткове індивідуальне завдання в гугл-класі.

4. Можливості для неформальної освіти: отримання сертифікату за курс «Вчимося викладати онлайн» (https://www.coursera.org/learn/teach-online?topic=Personal%20Development&sortBy=BEST_MATCH)

12. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Аніщенко, О. В. Національний освітній простір: можливості для підготовки андрагогів. *Вебінар «Освіта дорослих: теорія, практика, партнерство»*, 5 листопада 2020 р. (м. Київ, м. Харків). URL: <https://lib.iitta.gov.ua/726263/>
2. Аніщенко, О. В. *Професійна компетентність андрагога: методичні рекомендації до програми підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників*. Київ: ІПОД імені Івана Зязюна НАПН України, 2022. URL: <https://cutt.ly/t1Z3xyY>
3. Антонюк, Л. В., Черній, А. Л. *Теоретико-методичні основи формування мотивації професійного зростання та якісного підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів*: колективна монографія. Рівне: РОІППО, 2021. 121 с. URL: <http://roippo.org.ua/upload/iblock/a14/kolektyvna-monografiya.pdf>
4. Вовк, М.П., Грищенко, Ю.В., Соломаха, С.О., Філіпчук, Н.О., Ходаківська, С.В. *Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика*: словник. Київ: ІПОД імені Івана Зязюна НАПН України, 2021. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/728146/>
5. Гребеніченко, Ю. М., Друзенко, І. О., & Ткач, О. Ю. Професія «Андрагог»: сучасний вимір і перспективи для України. URL: https://pf.npu.edu.ua/images/Programy/Profesiya_Andragog_2.0.pdf
6. Дем'яненко Н.М. *Андрагогіка в системі педагогічних наук. Засоби діагностування якості підготовки фахівців*. Магістратура 011 Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторство): навч.-метод. посібник / за ред. Н. М. Дем'яненко. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. С. 161–168.
7. Дернова М. Г. *Андрагогічна модель професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти країн Європейського Союзу*: дис. ... доктора пед. н. /13.00.04. Київ, 2021. 614 с.
8. Дубасенюк, О.А. *Професіографічний підхід у системі вищої освіти*: монографія / колектив авторів. Житомир: Вид-во О.О. Євенок, 2019. 328 с.
9. Дубасенюк, О. А., & Самойленко, О. А. *Основи андрагогіки (для фахівців у галузі освіти дорослих)*: навч.-методичний посібник. Житомир: Видво ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 247 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/31429/>
10. Зель, І. О. *Формування андрагогічної компетентності у студентів гуманітарних факультетів класичних університетів*: дис. ... канд. пед. наук:13.00.04. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2009. 235 с.
11. Єфремова, Г.Л. *Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі*: колективна монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 444 с. URL:<http://repositc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/14608>
12. Марчук А. В. *Андрагогіка* : навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 300 с.
13. *Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи* : збірник наукових статей / [кол. авторів]; за ред. Кременя В. Г., Ничкало Н. Г.; укл. Аніщенко О. В., Лук'янова Л. Б. К. : Знання України, 2018. 616 с.
14. Лук'янова Л. *Концепція діяльності Університетів третього віку* / Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ : Вид-во ТОВ «Юрка

- Любченка», 2021. 70 с. <http://ipood.com.ua/e-library/koncepci/koncepciya-diyalnosti-universitetiv-tretogo-viku/>
15. Лук'янова, Л. Б., Аніщенко, О. В., & Москаленко, Л. М. *Концепція розвитку освіти дорослих в Україні*. Київ: ТОВ «ДКС Центр», 2019. 24 с. URL: <https://cutt.ly/t1Z3xyY>
 16. *Навчання дорослих в умовах формальної і неформальної освіти: теорія і практика*: монографія / М.П. Вовк, Л.Ю. Султанова, Н.О. Філіпчук, С.О. Соломаха, Ю.В. Грищенко. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 502 с.
 17. Ничкало Н.Г. Наукове забезпечення розвитку освіти дорослих в Україні. *Вісник НАПН України*, 2020. №2(2). URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/98/128>
 18. *Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи*: монографія. Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих імені І. Зязюна НАПН України, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Харків: ФОП Бровін О.В. 546 с. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/3883>
 19. *Особистісний і професійний розвиток дорослих: теорія і практика* : монографія / заг. ред. О.В. Аніщенко. Київ : ПООД НАПН України, 2016. 200 с.
 20. *Особистісно-професійне становлення педагога: андрагогічний вимір*: монографія. Авт. кол.: Лазаренко Н. І., Лук'янова Л. Б., Аніщенко О. В. [та ін.]. Вінниця: Твори, 2021. 380 с.
 21. Рідей, Н.М. *Управління системами післядипломної освіти для сталого розвитку*: колективна монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. 691 с. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/30543>
 22. Рідей, Н.М., Панченко, Л.М. *Стратегія післядипломної освіти для сталого розвитку*: монографія. 2 видання, доповнене і перероблене. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. 416 с. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36735/Strategy%20Ridei_Panchenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y
 23. Савченко Н. С. Організаційно-методичні засади підготовки фахівців до викладацької діяльності в умовах магістратури. *Наукові записки ЦДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2021. Вип. 199. С. 52–57.
 24. Силадій, В. І. *Теоретичні та методичні засади формування професійної майстерності викладачів для глобального виміру демократизації освіти*: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2021. 507 с. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.19/Syladii_dis.pdf
 25. Скрипник М.І. *Практичні матеріали для курсів підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, інших категорій дорослих в умовах післядипломної освіти*. URL: https://uk.padlet.com/marina_scripnik
 26. *Теоретико-методичні засади трансформації професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах відкритого університету післядипломної освіти*. Термінологічний словник. Біла Церква: ТОВ «Білоцерківдрук», 2022. 96 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/732011>
 27. Термінологічний словник. (2022). *Теоретико-методичні засади трансформації професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах відкритого університету післядипломної освіти*. Біла Церква: "ТОВ Білоцерківдрук". 96 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/732011>
 28. *Технології навчання дорослих в умовах формальної і неформальної освіти*: практичний посібник / М.П. Вовк, Н.О. Філіпчук, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Л.Ю. Султанова. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 347 с.
 29. Толочко, С. В. *Теоретичні й методичні засади формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти*: дис. ... д-

- ра пед. наук: 13.00.04. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. 472 с. URL: https://old.npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.01/dis_Tolochko.pdf
30. *Універсальні навички XXI століття: педагогічні акценти професійної підготовки і вищої освіти*: монографія / Н. М. Авшенюк, Г. В. Товканець та колектив авторів / За заг. ред. Н. М. Авшенюк, Г. В. Товканець. Мукачево: Редакційно-видавничий центр МДУ, 2022. 228 с. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9056/1/Universal_%20skills_%20of%20the_%2021_st_%20century%20pedagogical%20accents_%20of_%20professional_%20training_%20and_%20higher_%20education_%20monograph.pdf

Додаткова

1. Авшенюк, Н. М. *Професійний розвиток педагогічного персоналу в Австралії: методичні рекомендації*. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 73 с. URL: <http://ipood.com.ua/e-library/tendenci-rozvitku-osviti-doroslih-u-rozvinenih-kranah-svitu/profesiyniy-rozvitok-pedagogichnogo-personalu-v-avstrali/>
2. Авшенюк, Н. М., & Аніщенко О.В. Професійний стандарт андрагога: компетентнісний вимір. Реформа освіти в Україні. *Інформаційно-аналітичне забезпечення: збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції* (28 жовт. 2021 р.). Київ: ДНУ «Інститут освітньої аналітики». С. 324-326. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/Zbirnik-tez-dopovidej_Reforma-osviti-v-Ukrayini.-Informatsijno-analitichne-zabezpechennya_2021.pdf
3. Аніщенко, О. В. До питання про стан і перспективи підготовки андрагогів в Україні. Історико-педагогічні студії: *Науковий часопис* / гол. ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. С. 13-14. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/33263/1/Anishchenko_12-16.pdf
4. Аніщенко, О. В. Зарубіжний досвід підготовки андрагогів: аналіз дисертаційних досліджень у галузі педагогічних наук в Україні. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр.* [редкол. Л.Б. Лук'янова (голова) та ін.]; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2020. 2 (18). С. 129-138. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(18\).2020.131-150](https://doi.org/10.35387/od.2(18).2020.131-150)
5. Аніщенко, О. В. Центри андрагогічної майстерності як осередки професійного розвитку викладачів закладів вищої освіти. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін: матеріали VII Міжнародної наук.-практ. конф.* (20–21 квітня 2021 р., м. Суми). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. С. 81-84. URL: https://jmm.sspu.edu.ua/images/2021/konf_InDevHEd_21/Conference_Proceedings__InDevHEd_2021_b244a.pdf
6. Галета Я. В., Сьомак А. В. Соціалізація особистості в умовах оновлення інформаційної культури суспільства. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка*, 2020. Вип. 190. С. 23–29.
7. Годлевська, К. В. Професійна підготовка андрагогів в Угорщині. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2019. 2 (16). С. 138–145. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(16\).2019.138-145](https://doi.org/10.35387/od.2(16).2019.138-145)
8. Гуляєва, М.М. На шляху до професіоналізації освіти дорослих в Україні. Концептуальні шляхи реформування та розвитку педагогічних наук. *Матеріали науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 10-11 травня 2019 р.)*. Херсон: Молодий вчений, 2019. С. 71-76. URL: <http://molodyvchenu.in.ua/files/conf/ped/36may2019/36may2019.pdf>
9. Дубасенюк, О., & Самойленко, О. Підготовка спеціалістів у галузі освіти дорослих: досвід Словацької Республіки. *Освітній простір України*. 2019. 16. С. 7–14. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/1044/1/3.pdf>

10. Кремень, В. Г., Ковбасюк Ю.В. *Освіта дорослих*: енциклопедичний словник [упоряд. Н.Г. Протасова та ін.]; НАПН України, НАДУ при Президентіві України. Київ: Основа, 2014.
11. Кузьмінський А.І. *Теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні* : дис. ... доктора пед. наук /13.00.04. Київ, 2003. 482 с.
12. Кучерова, О. В. Підготовка андрагогів як актуальна проблема сучасної професійної педагогіки. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*: науковий часопис. Серія Педагогічні науки. Чернігів: НУЧК. 2019. 1(157). С. 77-80. URL: <https://visnyk.chnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/Kucherova.pdf>
13. Лазаренко Н. І. *Тенденції професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції*: дис. ... доктора пед. наук /13.00.04. Київ, 2020. 480 с.
14. Лук'янова, Л. Підготовка андрагогів для системи освіти дорослих в Угорщині. *Edukacja Zawodowa i Ustawiczna*. 2019. № 4. S. 231-244. URL: http://www.aps.edu.pl/media/3404587/34_eziu_4-2019_1_lukianova.pdf
15. Ничкало Н.Г. Андрагогічні засади професійного розвитку сучасного педагога. *Неперервна педагогічна освіта XXI століття: зб. матеріалів XVII Міжн. педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О.П. Рудницької*. Київ: Талком, 2020. Вип. 3 (15). С. 8-13.
16. Окольніча Т. В. Андрагогічний підхід у підготовці здобувачів вищої освіти: традиції і тенденції розвитку. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: ЦДУ імені Володимира Винниченка*, 2023. Вип. 211. С. 28-32.
17. Орос, І. Роль формальної, неформальної та інформальної освіти у підготовці персоналу для системи освіти дорослих. *Науковий вісник мну імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019. № 1 (64). С. 181-185. URL: <https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/799/3/Rol%CA%B9-formal%CA%B9noyi-neformal%CA%B9noyi-ta-informal%CA%B9noyi-osvity-u-pidhotovtsi-personalu-dlya-systemy-osvity-doroslykh%20%281%29.pdf>
18. Постригач, Н. О. Особливості застосування каскадного підходу в освіті дорослих Грецької Республіки. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2019. № 2. С. 166–176. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(16\).2019.166-176](https://doi.org/10.35387/od.2(16).2019.166-176)
19. Савош В. О. Засобово орієнтовані складники системи неперервної освіти: різноаспектний аналіз формальної, інформальної та неформальної освіти. *Педагогічний альманах*. 2020. № 45. № 35-41. <https://doi.org/10.37915/pa.vi45.64>
20. Самойленко, О.А. Перспективи підготовки педагогічного персоналу у галузі освіти дорослих в умовах євроінтеграції. *Андрагогічний вісник*. Житомир: Вид. ЖДУ ім. І.Франка. 2019. № 10. С. 36-47 URL: <http://eprints.zu.edu.ua/31157>
21. Саяпіна, С., Коркішко, О., & Коркішко, А. Навчальний курс «Акмеологічні технології» в системі андрагогічної підготовки магістрів педагогіки вищої школи. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2021. № 1 (100). С. 7-17. DOI: <https://doi.org/10.31865/2077-1827.1002021.245379>
22. Сігаєва Л. Є. Характеристика структури освіти дорослих в сучасній Україні. *Вісник Житомирського державного університету*. 2021. С. 89-95.
23. Сорочан Т.М. Професіоналізація андрагога: цінності, знання, навички. *Післядипломна освіта в Україні*. 2018. № 1. С. 53–57.
24. Цокур О. С. Андрагогічний підхід як концептуальна основа модернізації та гуманітаризації підготовки та іноземних здобувачів вищої освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: ЦДУ імені Володимира Винниченка*. 2023. Вип. 211. С. 67-71.
25. Черкашина, Л. А., & Ворона, Т. М. Практика діяльності закладів вищої освіти та наукових установ з підготовки фахівців для роботи у сфері освіти дорослих. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія*

- «Педагогічні науки». 2020. № 2. С. 19-25. URL: <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/download/3822/4090/9222>
26. Babushko, S. Adult educators or adult teachers? (the search for an adequate term). *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. праць*. 2016. № 1 (12). С. 17–25. URL: <http://www.adult-education-journal.com.ua/index.php/aej/issue/view/12/13>
27. Development of professional competence of teachers in the system of continuing education. / Averina, K., Hromova, N. ., Hornostaieva, O. ., Kravchenko, H. ., Volosatykh, O. ., & Shamayeva, K. *Laplage in Journal*. 2021. №7(3). P.591-597. <https://doi.org/10.24115/S2446-62202021731346p.591-597>

Інформаційні ресурси

1. <http://www.mon.gov.ua/> – міністерство освіти і науки України.
2. <http://osvita.com/> – єдине освітнє інформаційне вікно України.
3. <http://www.osvita.ua> – сайт про освіту в Україні.
4. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
5. Закон України «Про загальну середню освіту» // 16.01.2020 № 463-IX [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>
6. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
7. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років: Проєкт. URL: http://www.tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncers.pdf
8. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021 – 2031 роки. URL: http://www.reform.org.ua/proj_edu_strategy_2021-2031.pdf